

TORSTEN BENGTTSSON & SANDRA FRÖJD

SIDAN 1

Döden i mörkret

Lärarmaterial

VAD HANDLAR BOKEN OM?

Nils fyller tolv år. Nu är han enligt hans pappa vuxen, och ska börja arbeta i gruvan. Nils är rädd eftersom många har dött i gruvan. Det är mörkt, fuktigt och läskigt i gruvgången. Plötsligt slår Nils upp ett hål i bergsväggen. Det verkar finnas något på andra sidan. Ska Nils våga klättra genom hålet?

LGR22 CENTRALT INNEHÅLL SOM TRÄNAS

- Sakprosatexter för barn och unga. Beskrivande, förklarande, instruerande och argumenterande texter. Texternas innehåll, uppbyggnad och typiska språkliga drag. (SV åk 4–6)
- Språkliga strategier för att minnas och lära, till exempel grafiska modeller och stödord. (SV åk 4–6)
- Olika former av samtal. Att lyssna aktivt, ställa frågor, uttrycka tankar och känslor samt resonera och argumentera i olika samtalssituationer och i samband med demokratiska beslutsprocesser. (SV åk 4–6)
- Vad historiska källor från tidsperioden, till exempel brev, dagböcker och kartor, kan berätta om det förflutna (HI åk 4–6)

ELEVERNA TRÄNAR FÖLJANDE FÖRMÅGOR

- Formulera sig och kommunicera i tal och skrift, urskilja språkliga strukturer och följa språkliga normer
- Läs och analysera skönlitteratur och andra texter för olika syften.
- Kunskaper om händelser, aktörer och förändringsprocesser under olika tidsperioder, samt om historiska begrepp och långa historiska linjer

LGSR22 CENTRALT INNEHÅLL SOM TRÄNAS

- Sakprosatexter för barn och unga. Beskrivande, förklarande och instruerande texter och hur deras innehåll kan organiseras. (SV åk 4–6)
- Att återge delar av innehållet i olika texter samt resonera om budskap och handling i texterna. (SV åk 4–6)
- Olika former av samtal. Att lyssna aktivt, ställa frågor samt uttrycka känslor, kunskaper och åsikter i olika samtalssituationer och i samband med demokratiska beslutsprocesser.
- Människors levnadsvillkor och viktiga händelser i svensk historia från cirka 800 till cirka 1900, däribland statens utveckling och levnadsvillkor i ståndssamhället. (SO åk 4–6)

ELEVERNA TRÄNAR FÖLJANDE FÖRMÅGOR

- Formulera sig och kommunicera i tal och skrift samt med andra former för kommunikation.
- Läsa och reflektera över skönlitteratur och andra texter.
- Jämföra och reflektera över människors livsfrågor, samt förhållanden i samhället under olika tider och på olika platser.

BOKPRAT MED HJÄLP AV EN TÄRNING

Använd en tärning för att göra bokdiskussionen roligare. Skriv de sex frågorna och instruktionerna på tavlan och låt eleverna slå tärningen.

1. Beskriv miljön.
2. Vilka likheter och vilka skillnader finns det mellan dig och huvudpersonerna?
3. Beskriv bokens handling.
4. Finns det något i boken du tycker är konstigt?
5. Vilken person i boken skulle du vilja vara kompis med? Berätta varför.
6. Gjorde du en koppling till dig själv eller till någon annan text du har läst?

KIMS LEK MED MENINGAR

Övningen går ut på att gruppen får ett papper med meningar tagna från boken. En i gruppen klipper ut meningarna och lägger dem på bordet så att alla kan läsa dem.

Sedan blundar alla deltagarna utom en som tar bort en mening. Därefter är det upp till deltagarna att lista ut vilken mening som har plockats bort. Man turas om så att alla får ta bort en mening.

SAMMANFATTNING MED HJÄLP AV POST-IT LAPPAR

Eleverna ska sammanfatta en händelse ur boken som de tycker är viktig. De ska skriva sina sammanfattningar på var sin post-it-lapp.

Sedan ska eleverna sitta i grupper och jämföra händelserna i gruppen. De ska sortera in händelserna i kronologisk ordning: början, mitten och slut.

Nu ska grupperna diskutera och tillsammans välja en händelse under varje rubrik. En i gruppen ska presentera gruppens sammanfattning.

PRATBUBBLAN

Välj en aktuell bild från boken och projicera den i klassrummet. Låt eleverna fundera på en lämplig text som ska infogas i en tanke- eller pratbubbla.

Eleverna skriver därefter en replik som personen på bilden kan säga vid ett visst tillfälle/i en viss sinnesstämning. Det kan också vara en tanke som personen kan ha. Denna övning går att göra med papper och penna samt ett digitalt program, som Pages, Word, Keynote eller Powerpoint.

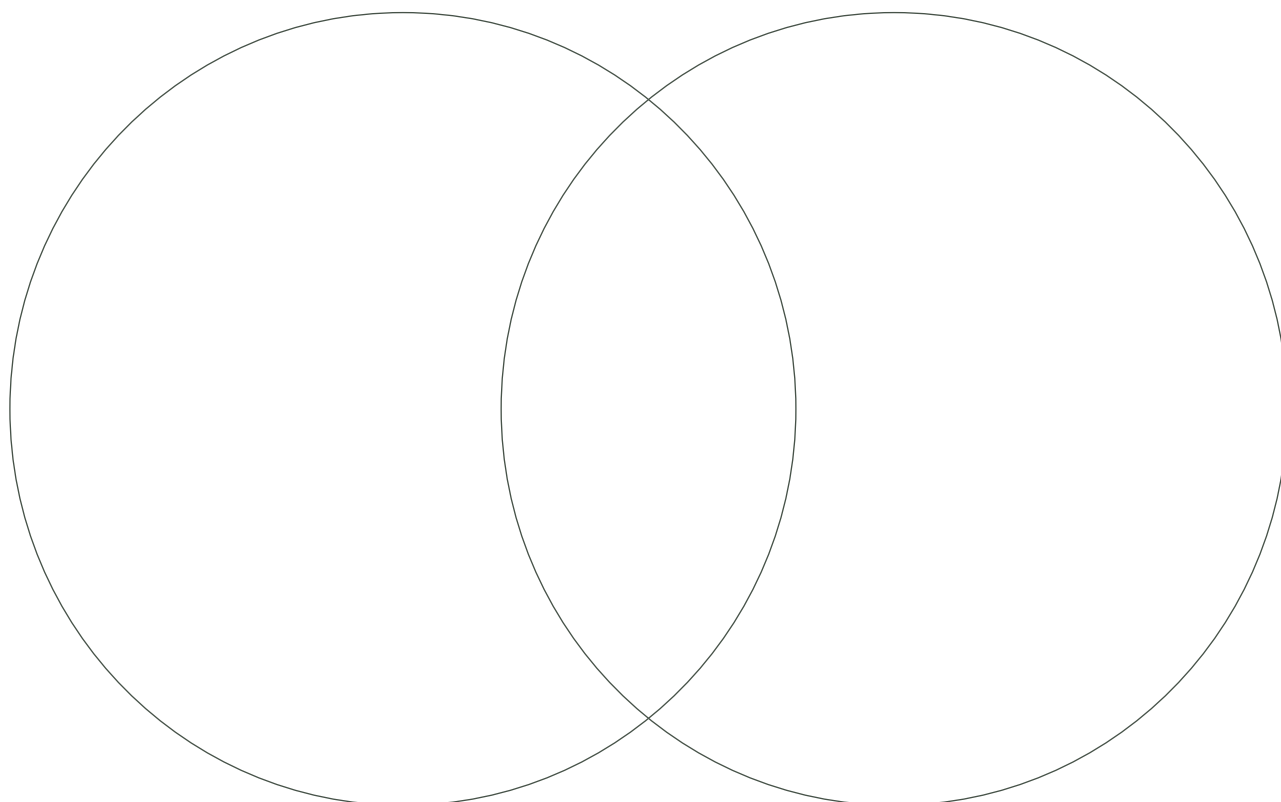

LEVNADSVILLKOR DÅ OCH NU

När ni läst boken får eleverna en uppfattning i skillnader mellan levnadsvillkor då och nu. Gör ett Venndiagram där ni jämför hur det var att leva under 1700-talet jämfört med i dag.

Då

Nu

FACIT LÄSFÖRSTÅELSE

Kapitel 1

Frågor på raden (Du hittar svaret på raden, direkt i texten.)

1. När tycker Nils far att man är vuxen?
Man är vuxen när man fyllt tolv år.
2. Vad är det med gruvan som skrämmer Nils?
Det är många som dött eller skadat sig i den.
3. Vad menas med att det är nödår?
Att det inte finns tillräckligt med mat, vilket gör att folk svälter och dör.

Frågor mellan raderna (Du måste tänka efter när du har läst texten.

Genom ledtrådar i texten hittar du svaren.)

4. Har det som står i boken hänt på riktigt?
Historien är påhittad men delar av den har hänt på riktigt.
5. Vad kan man hitta för metaller i berget?
Man kan hitta guld, silver, järn och koppar.
6. Vad har Nils för yrke?
Nils är gruvdräng.

Fråga bortom raderna (Fundera och ge ett eget svar.)

7. Hur kan man förstå att denna historia inte utspelar sig i nutid om man läser texten på sidan 9.
Eget svar.

Kapitel 2

Frågor på raden (Du hittar svaret på raden, direkt i texten.)

8. Varför får man inte åka lina ner i gruvan?
För att någon har en gång tappat greppet om linan och fallit ner i gruvan och dött.
9. Vad gör man för att berget ska spricka lättare?
Man eldar först på berget så att det ska bli varmt. Sedan håller man kallt vatten på berget och då spricker det lättare.
10. Varför knackar man tre gånger mot bergets vägg?
För att berätta för Gruvfrun att man är på plats.

Fråga mellan raderna (Du måste tänka efter när du har läst texten. Genom ledtrådar i texten hittar du svaret.)

11. Vilket datum fyller Nils tolv år?
Den 2 december år 1719.

Frågor bortom raderna (Fundera och ge egna svar.)

12. Varför åker de trätunna och inte hiss ner till gruvan?
Det fanns inte några hissar under denna tid.
13. Varför skriker männen till Bengt: "Har du skitit på dig?"
Eget svar.

Kapitel 3

Frågor på raden (Du hittar svaret på raden, direkt i texten.)

14. Varför har man en fågel i en bur nere i gruvan?
Det är för att hålla koll på om luften i gruvan är farlig att andas in. Om fågeln slutar kvittra och dör, så vet de att luften är farlig och måste fort ta sig ut.
15. Varför arbetar de utan att prata?
De vill inte störa Gruvfrun.
16. Hur upptäcker de den nya gruvgången?
Nils slår sitt spett in i berget så hårt att det blir ett litet hål.

Fråga mellan raderna (Du måste tänka efter när du har läst texten. Genom ledtrådar i texten hittar du svaret.)

17. Vad i texten gör att man tycker synd om ponnyn?
Den har nästan blivit blind för att den varit nere i gruvans mörker väldigt länge. Den kanske aldrig får se solen eller känna vinden igen.

Fråga bortom raderna (Fundera och ge ett eget svar.)

18. Vad tror du att Nils upptäcker när han klättrar igenom hålet?
Eget svar.

Kapitel 4

Frågor på raden (Du hittar svaret på raden, direkt i texten.)

19. Varför vill de andra gruvarbetarna att Nils ska klättra in genom hålet?
Han ska se om det är en gruvgång, för att i så fall behöver de säkra upp gången så att den inte rasar.
20. Beskriv vad Nils känner, ser och luktar när han kommer in i den nya gruvgången.
Han känner en unken och syrlig lukt, och iskallt vatten på sin kropp när han trillar. Han ser grova timmerstockar som är av på mitten, och han ser en död man.
21. Varför pratar Nils med mannen som han hittar?
Nils pratar med honom för att se om han lever.

Fråga mellan raderna (Du måste tänka efter när du har läst texten. Genom ledtrådar i texten hittar du svaret.)

22. Varför skriker inte Nils när han hittar mannen?
Han är rädd att han ska störa Gruvfrun.

Fråga bortom raderna (Fundera och ge ett eget svar.)

23. Vad tror du har hänt med mannen som Nils hittar?
Eget svar.

Kapitel 5

Frågor på raden (Du hittar svaret på raden, direkt i texten.)

24. Hur kommer den döda mannen upp genom hålet?
De bär honom genom hålet, och lägger sedan honom på vagnen som ponny drar. Därefter åker han upp i trätunnan.
25. Vad får Nils och de andra för uppgift av Swab?
De ska föra den döda mannen till stora torget mitt i stan.

Fråga mellan raderna (Du måste tänka efter när du har läst texten. Genom ledtrådar i texten hittar du svaret.)

26. Vilken årstid kan man gissa att det är och varför då?
Man kan gissa att det är vinter eftersom det är kallt och snöar.

Fråga bortom raderna (Fundera och ge ett eget svar.)

27. Varför bestämmer Swab att den döda mannen ska köras till stora torget?
Eget svar.

Kapitel 6

Frågor på raden (Du hittar svaret på raden, direkt i texten.)

28. Varför tror folk att Margareta Olsdotter blivit tokig?
Hon är en gammal kvinna och säger att den unga döda mannen är hennes fästman.
29. Hur länge har Fet-Mats legat död i gruvan?
Han har legat där i mer än 40 år.
30. Vad borde ha hänt med Fet-Mats kropp när den legat så länge i gruvan?
Den borde ha ruttnat.

Fråga mellan raderna (Du måste tänka efter när du har läst texten.
Genom ledtrådar i texten hittar du svaret.)

31. Tycker du att Margareta Olsdotter verkar tokig? Varför/varför inte?
Eget svar.

Fråga bortom raderna (Fundera och ge ett eget svar.)

32. Vad tror du det är som gjort att Fet-Mats kropp är så fint bevarad?
Eget svar.

Sant eller falskt?

Skriv meningarna i rätt ruta.

- Nils fyller år samma dag som han hittar Mats.
- Nils lever på 1700-talet.
- Nils bror heter Anders.
- Det finns en fink i gruvan.
- Gruvan som Nils arbetar i finns i Kiruna.
- Gruvarbetarna är rädda för gruvtanten.
- Vitriol gör att kroppen ruttnar.

Sant

Nils fyller år samma dag som han hittar Mats.

Nils lever på 1700-talet.

Det finns en fink i gruvan.

Falskt

Nils bror heter Anders.

Gruvan som Nils arbetar i finns i Kiruna.

Gruvarbetarna är rädda för gruvtanten.

Vitriol gör att kroppen ruttnar.